

JEK LONDONNING «MARTIN IDEN» ROMANIDA IJOBIY VA SALBIY OBRAZLAR TALQINI HAMDA JAMIYAT IKKIYUZLAMACHILIGINING BADIY IFODASI

Muallif: **Asronbekova Rayyona**

Ta'lim muassasasi: *Andijon davlat universiteti, filologiya fakulteti*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada amerikalik yozuvchi Jek Londonning «Martin Iden» romanida inson xarakteri, ijtimoiy tabaqalanish va jamiyat ikkiyuzlamachiligining badiiy talqini tahlil qilinadi. Asardagi Martin Iden va Ruf Mors obrazlari o'rtasidagi munosabatlar, qahramonlarning qarashlari shakllanishida ijtimoiy muhitning o'rni hamda muvaffaqiyat va ma'naviy qadriyatlar o'rtasidagi ziddiyatlar yoritiladi. Shuningdek, yozuvchining qahramonlarni biryoqlama baholashdan qochishi, ularning ichki qarama-qarshiliklarini ochib berish mahoratiga e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *Jek London, «Martin Iden», badiiy obraz, Martin Iden, Ruf Mors, ijtimoiy tabaqalanish, jamiyat ikkiyuzlamachiligi, xarakter, ruhiy ziddiyat, realizm.*

Аннотация. *В данной статье анализируется художественная интерпретация человеческого характера, социального расслоения и лицемерия общества в романе американского писателя Джека Лондона «Мартин Иден». Рассматриваются взаимоотношения между главными героями произведения — Мартином Иденом и Руфью Морз, роль социальной среды в формировании мировоззрения персонажей, а также противоречия между успехом и духовно-нравственными ценностями. Особое внимание уделяется мастерству писателя в раскрытии внутренних противоречий героев и его стремлению избегать односторонней оценки их характеров.*

Ключевые слова: *Джек Лондон, «Мартин Иден», художественный образ, Мартин Иден, Руфь Морз, социальное расслоение, лицемерие общества, характер, психологический конфликт, реализм.*

Abstract. *This article analyzes the literary representation of human character, social stratification, and social hypocrisy in the novel Martin Eden by the American writer Jack London. The study examines the relationship between Martin Eden and Ruth Morse, the role of the social environment in shaping the characters' worldviews, and the conflicts between success and moral and spiritual values. Particular attention is paid to the author's ability to reveal the internal contradictions of his characters while avoiding one-sided judgments of their personalities.*

Keywords: *Jack London, Martin Eden, literary character, Martin Eden, Ruth Morse, social stratification, social hypocrisy, characterization, psychological conflict, realism.*

Jahon adabiyotida insonning o'zligini anglashga intilishi, jamiyat bilan munosabati va shaxsiy orzulari yo'lida duch keladigan ziddiyatlarini yoritish muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Bunday masalalar insonning nafaqat tashqi hayotini, balki uning ichki dunyosini, qadriyatlarini va qarorlarining sabablarini ham anglashga imkon beradi. Amerikalik yozuvchi Jek Londonning «Martin Iden» romani ana shu jihatlari bilan alohida e'tiborga loyiq.

1909-yilda kitob holida nashr etilgan roman mehnatkash oiladan chiqqan, dengizchilik bilan shug'ullangan Martin Idenning yozuvchi bo'lish yo'lidagi kurashi haqida hikoya qiladi. Martinning Ruf Morsga bo'lgan muhabbati, bilim olishga intilishi va adabiy faoliyat orqali jamiyatda o'z o'rnini topishga urinishlari asarning asosiy voqeaviy yo'nalishini tashkil etadi. Biroq roman mazmuni faqat muhabbat yoki ijodkorning muvaffaqiyatga erishishi bilan cheklanmaydi. Unda insonni tashqi ko'rinishi, kelib chiqishi va ijtimoiy mavqeyiga qarab baholash, boyluk va obro'ning odamlar munosabatiga ta'siri kabi muammolar ham ochib beriladi.

Mazkur maqolaning maqsadi romandagi obrazlarni ijtimoiy va ma'naviy ziddiyatlar nuqtayi nazaridan tahlil qilish, salbiylikning faqat alohida qahramonlarga xos xususiyat emas, balki ayrim ijtimoiy munosabatlar orqali ham namoyon bo'lishini asoslashdan iborat.

Martin Iden obrazi: o'zini yaratishga intilgan inson

Martin Iden obrazining o'ziga xosligi uning hayotdagi mavqeyi bilan intilishlari o'rtasidagi katta tafovutda ko'rinadi. U dastlab bilimli va ziyoli qatlamga mansub bo'lmagan, jismoniy mehnat orqali kun kechiradigan yosh dengizchi sifatida gavgdalanadi. Ruf Mors bilan tanishishi esa uning hayotida yangi bosqichni boshlab beradi. Martin Ruf yashaydigan muhit orqali ilgari o'zi uchun begona bo'lgan kitoblar, san'at, adabiyot va ilmiy bilimlar olamiga qiziqqa boshlaydi.

Dastlab Martinning o'zgarishga intilishida muhabbat muhim turtki vazifasini bajaradi. U Rufning e'tiboriga loyiq bo'lish uchun bilimli, madaniyatli va ma'naviy jihatdan yetuk inson bo'lishga harakat qiladi. Biroq vaqt o'tishi bilan uning intilishlari muhabbat doirasidan chiqib, mustaqil ijodkor sifatida tanilish orzusiga aylanadi. U muntazam mutolaa qiladi, turli fanlarni o'rganadi, yozuvchilik bilan shug'ullanadi va o'z asarlarini nashr ettirishga urinadi.

Martin obrazida insonning o'z ustida ishlashi, bilim orqali imkoniyatlarini kengaytirishi va mavjud sharoitlardan yuqoriga ko'tarilish istagi mujassam. Shu bilan birga, yozuvchi uning muvaffaqiyatga intilishini mutlaq ijobiy hodisa sifatida tasvirlamaydi. Martin asta-sekin o'zining avvalgi hayoti va atrofidagi insonlardan uzoqlashadi. U o'zini boshqalardan fikrlash tarzi va dunyoqarashi bilan farqlay boshlaydi. Natijada bilim va tajriba uning imkoniyatlarini kengaytirgan bo'lsa-da, odamlar bilan munosabatlarida yangi ziddiyatlarni yuzaga chiqaradi.

Qahramonning fojiaiviyliqi, avvalo, uning orzu qilgan hayoti bilan haqiqiy hayot o'rtasidagi tafovutni anglashida namoyon bo'ladi. Martin jamiyatda tan olinishni, iste'dodining qadrlanishini va o'zining munosib o'rnini topishni istaydi. Biroq muvaffaqiyatga erishganidan keyin ham u kutgan ma'naviy qoniqishga ega bo'la olmaydi.

Demak, yozuvchi moddiy yoki ijtimoiy muvaffaqiyat insonning barcha ichki muammolarini hal qilmasligini ko'rsatadi.

Ruf Mors obrazi: muhabbat va ijtimoiy muhit o'rtasidagi ziddiyat

Ruf Mors romandagi eng muhim obrazlardan biri bo'lib, uning xarakterini faqat ijobiy yoki salbiy sifatlar bilan izohlash to'g'ri bo'lmaydi. U Martin bilan bir xil ijtimoiy muhitda voyaga yetmagan, boshqa tarbiya, qarash va hayotiy mezonlar asosida shakllangan qahramondir. Shu sababli ularning o'zaro munosabatlarida nafaqat shaxsiy his-tuyg'ular, balki ijtimoiy farqlar ham muhim o'rin tutadi.

Martin Rufni sevib qolganida, uni o'zidan yuqoriroq madaniy va ijtimoiy muhit vakili sifatida tasavvur qiladi. Ruf esa Martinning dastlabki holatida uning hayot tajribasi, nutqi va dunyoqarashidagi farqlarni ko'radi. Martin o'zgarishga intilgan sari ularning munosabatlari murakkablashib boradi. Chunki Martin uchun shaxsiy qobiliyat va mehnat orqali yuksalish muhim bo'lsa, Rufning qarashlariga oilaviy tarbiya, ijtimoiy maqom va jamiyatda qabul qilingan me'yorlar ham kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Rufning Martin bilan munosabatlaridagi qarama-qarshiliklar uning mustaqil fikrlash imkoniyatlari qanchalik ijtimoiy muhit bilan cheklanganini ko'rsatadi. U Martinning intilishlarini har doim ham to'liq anglay olmaydi. Ayniqsa, yozuvchilik orqali hayotini qurishga urinayotgan Martin bilan barqaror kasb va ijtimoiy mavqega tayanadigan muhit o'rtasidagi farq ularning kelajakka doir qarashlarida seziladi.

Shu jihatdan Rufni oddiygina «salbiy qahramon» deb atash biryoqlama xulosa bo'ladi. Uning xatti-harakatlarini baholashda shaxsiy his-tuyg'ular bilan bir qatorda oilaviy ta'sir, tarbiya va ijtimoiy qarashlarni ham hisobga olish lozim. Yozuvchi aynan shu murakkablik orqali insonning qarorlari doimo faqat uning shaxsiy istaklaridan kelib chiqmasligini ko'rsatadi.

Biroq Ruf obrazining murakkabligi uning qarorlarini tanqiddan xoli qilmaydi. Uning Martin bilan munosabatlarida ijtimoiy maqom va jamiyat kutishlarining ustun kelishi muhabbatning o'zi barcha to'siqlarni bartaraf eta

olmasligini namoyon qiladi. Natijada Ruf obrazi shaxsiy tuyg'ular va ijtimoiy talablar o'rtasida qolgan insonning badiiy ifodasiga aylanadi.

Jamiyat ikkiyuzlamachiligi: iste'dodning qadrini kim belgilaydi?

Roman markazidagi muammolardan biri — jamiyatning insonni uning haqiqiy qobiliyatiga qarab emas, balki tashqi mavqeyi va obro'siga qarab baholashidir. Martinning yozuvchi bo'lish yo'lidagi dastlabki urinishlari bunga yaqqol misol bo'ladi. U o'z asarlarini yaratish uchun ko'p mehnat qiladi, biroq uning ijodi darhol munosib e'tirof topmaydi. Bu holat uning iste'dodi yo'qligini emas, aksincha, iste'dodning jamiyat tomonidan tan olinishi murakkab jarayon ekanini ko'rsatadi.

Martin mashhur bo'lishidan oldin uning fikrlari va yozuvchilik salohiyati atrofdagilar tomonidan yetarli darajada qadrlanmaydi. U tan olinmagan davrida jamiyatning e'tibori va ishonchidan mahrum bo'ladi. Keyinchalik esa uning asarlari shuhrat qozonib, ismi ommalashganidan so'ng odamlarning unga munosabati keskin o'zgaradi. Ilgari uning imkoniyatlariga shubha bilan qaragan muhit endi uni muvaffaqiyatli yozuvchi sifatida qabul qila boshlaydi.

Bu o'zgarish romandagi ijtimoiy tanqidning eng muhim nuqtalaridan biridir. Agar Martinning qobiliyati va ijodiy salohiyati avval ham mavjud bo'lgan bo'lsa, nega u faqat mashhur bo'lgandan keyin e'tirof etiladi? Mazkur savol orqali Jek London jamiyatdagi baholash mezonlarining ishonchliligini shubha ostiga qo'yadi. Aslida insonning qadr-qimmatini uning mashhurligi bilan belgilanmasligi kerak. Biroq roman voqealari ko'plab kishilar uchun obro' va muvaffaqiyat insonni baholashning asosiy mezoniga aylanishini ko'rsatadi.

Bu o'rinda jamiyatning ikkiyuzlamachiligi muayyan bir qahramonning yolg'on gapirishi bilangina cheklanmaydi. U odamlarning bir xil insonni turli davrlarda turlicha baholashi, uning haqiqiy qobiliyatidan ko'ra ijtimoiy mavqeyiga ko'proq e'tibor berishida namoyon bo'ladi. Shu sababli romandagi salbiylikni faqat ayrim obrazlarning xarakteridan izlash yetarli emas.

Salbiy munosabatlarni yuzaga keltiradigan ijtimoiy mezonlar ham tanqidiy tahlilni talab qiladi.

Jek Londonning badiiy mahorati shundaki, u bu muammoni quruq nasihat orqali emas, balki Martin hayotidagi o'zgarishlar va odamlarning unga bo'lgan munosabati orqali ochib beradi. Qahramonning mashhurlikka erishishi jamiyatning yashirin mezonlarini yuzaga chiqaradi. O'quvchi esa insonning haqiqiy qiymati bilan uning atrofdagilar ko'zidagi obro'si o'rtasidagi farq haqida o'ylashga undaladi.

Ijtimoiy tabaqalanish va insoniy munosabatlar

«Martin Iden» romanida ijtimoiy tabaqalanish qahramonlarning turmush tarzi, dunyoqarashi va o'zaro munosabatlariga ta'sir qiluvchi muhim omil sifatida tasvirlanadi. Martin va Rufning turli muhitlarda shakllangani ularning hayot haqidagi qarashlarida yaqqol seziladi. Ular bir-biriga befarq bo'lmagan taqdirda ham, o'zlari mansub bo'lgan muhitlarning talablaridan butunlay ozod bo'la olmaydilar.

Martin uchun o'z qobiliyatini mehnat orqali namoyon qilish, mustaqil fikrlash va ijodkor sifatida tanilish muhim. U jamiyatda mavjud mavqelarni tayyor holda qabul qilishni istamaydi. Uning yo'li o'z ustida ishlash, bilim olish va ijodiy izlanishdan iborat. Ammo bu yo'l unga nafaqat imkoniyatlar, balki yolg'izlik va tushunilmaslikni ham olib keladi.

Ijtimoiy tabaqalanishning murakkabligi shundaki, u insonlarning o'zaro munosabatlariga sezilmas tarzda singib ketadi. Ayrim qarorlar shaxsiy tanlovdek ko'rinsa-da, aslida ular muayyan muhitda shakllangan tasavvurlar va kutishlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Rufning Martin bilan munosabatlarida ham, Martinning yuqori ijtimoiy qatlamga mansub kishilar bilan aloqalarida ham shu holat ko'zga tashlanadi.

Shu bilan birga, romanni faqat boylar va kambag'allar o'rtasidagi qarama-qarshilik sifatida talqin qilish uning mazmunini toraytiradi. Asarda insonning o'z imkoniyatlariga munosabati, jamiyat tomonidan tan olinish ehtiyoji, shaxsiy erkinlik va boshqalarning fikriga qaramlik kabi muammolar ham muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy muhit qahramonlarning qarorlariga ta'sir ko'rsatadi, biroq ularning barcha

xatti-harakatlarini to'liq belgilab bermaydi. Har bir obrazning o'z tanlovi, ichki ziddiyati va mas'uliyati ham mavjud.

Martin Iden fojiasi: tashqi muvaffaqiyat va ichki bo'shliq

Martin Idenning fojiasi uning muvaffaqiyatsizlikka uchraganida emas, balki uzoq vaqt orzu qilgan muvaffaqiyatiga erishganidan keyin ham hayotdan kutgan ma'noni topa olmasligida namoyon bo'ladi. Dastlab u yozuvchilikni o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish va sevgan insoniga munosib bo'lish yo'li deb biladi. Shu maqsadda u katta iroda, sabr va mehnat ko'rsatadi.

Biroq mashhurlik uning ichki ziddiyatlarini bartaraf eta olmaydi. Aksincha, u jamiyatning o'zgaruvchan munosabatlarini yanada aniqroq ko'radi. Ilgari tan olinmagan insonning endi e'tirof etilishi, kishilarning unga bo'lgan munosabati o'zgarishi Martinning avvalgi tasavvurlarini shubha ostiga qo'yadi. U intilgan dunyoning o'zi kutganidek emasligini anglay boshlaydi.

Qahramonning fojiaviy taqdirini faqat jamiyatning ikkiyuzlamachiligi bilan izohlash to'g'ri emas. Uning shaxsiy dunyoqarashi, hayotdan kutgan natijalari va ma'naviy tayanchlarining zaiflashuvi ham muhim ahamiyatga ega. Martinning orzulari muayyan maqsadlarga erishish bilan chambarchas bog'langan edi. Bu maqsadlar amalga oshganidan so'ng u hayotining keyingi mazmunini belgilashda qiynaladi.

Shunday qilib, yozuvchi muvaffaqiyatning o'zi insonni baxtli qilishiga kafolat yo'qligini ko'rsatadi. Insonning ma'naviy ehtiyojlari, atrofdagilar bilan munosabatlari va hayotga bo'lgan qarashlari ham uning ruhiy holatini belgilaydi. Martinning fojiaviy yakuni o'quvchini orzu va maqsadlarning o'zi bilan bir qatorda, ularga erishilgandan keyingi hayot mazmuni haqida ham o'ylashga undaydi.

Xulosa.

Jek Londonning «Martin Iden» romani inson xarakteri va jamiyat munosabatlarini murakkab badiiy ziddiyatlar orqali yorituvchi asardir. Unda Martin Idenning o'z ustida ishlashi, bilim olishga intilishi va yozuvchi sifatida tanilish yo'lidagi kurashi shaxsning imkoniyatlarini namoyon etsa, uning fojiaviy taqdiri

tashqi muvaffaqiyat bilan ichki qoniqish doimo bir-biriga mos kelmasligini ko'rsatadi.

Ruf Mors obrazi esa shaxsiy tuyg'ular va ijtimoiy muhit ta'siri o'rtasidagi ziddiyatni ifodalaydi. Uni mutlaq salbiy qahramon sifatida talqin qilish o'rniga, uning qarorlari ortida turgan tarbiya, oilaviy qarashlar va ijtimoiy talablarni hisobga olish zarur. Bu yondashuv asardagi obrazlarni chuqurroq anglashga imkon beradi.

Roman orqali Jek London insonning qadr-qimmatini faqat boylik, obro' yoki mashhurlik bilan o'lchashning noto'g'riligini ochib beradi. Martinning dastlab tan olinmasligi va keyinchalik mashhur bo'lgach, atrofdagilarning unga bo'lgan munosabati o'zgarishi jamiyatdagi ikkiyuzlamachilikni fosh etadi. Biroq asarning badiiy mazmuni bundan ham keng: unda insonning ichki erkinligi, hayotiy maqsadlari, yolg'izlik va ma'naviy tayanch masalalari ham muhim o'rin tutadi.

Demak, «Martin Iden» romanidagi salbiylikni faqat alohida qahramonlarning xatti-harakatlari bilan cheklab bo'lmaydi. U insonni ijtimoiy mavqeyiga qarab baholaydigan qarashlarda, shaxsiy munosabatlarga aralashadigan ijtimoiy talablarda va muvaffaqiyatni insoniy qadriyatlardan ustun qo'yadigan mezonlarda ham namoyon bo'ladi. Asarning dolzarbligi ham shundaki, u o'quvchini nafaqat boshqalarning xatti-harakatlarini, balki jamiyatda qabul qilingan baholash mezonlarini ham tanqidiy mushohada qilishga chorlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jack London. Martin Eden. New York: The Macmillan Company, 1909.
2. Jek London Martin Iden.
3. Project Gutenberg. Martin Eden by Jack London.
<https://www.gutenberg.org/ebooks/>
4. Martin Iden J. London